

Kom igång med biblioteksplanarbetet - en lathund

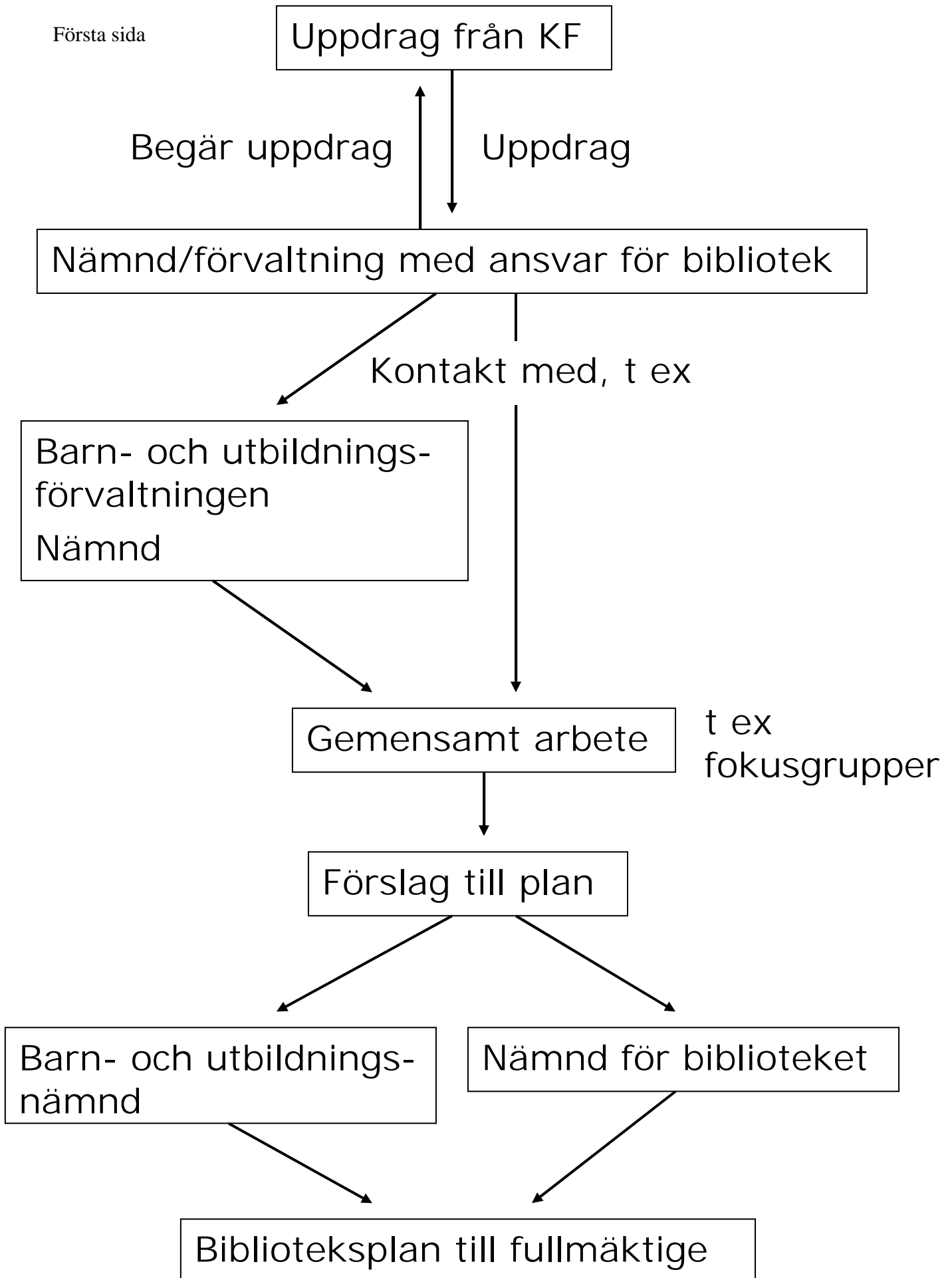

Oskarshamns bibliotek

Vimmerby bibliotek

Framställd av
Regionbiblioteket,
Kalmar län
Oktober 2004

I. Inledning

I den senaste budgetpropositionen står bl.a. att läsa: ”Kommuner och landstings skall anta planer för biblioteksverksamheten”. För att vi skall komma igång med detta i vårt län har Regionbiblioteket tagit fram lathundar för planarbetet på tre nivåer. Denna del har vi valt att kalla ”Kom igång med biblioteksplanarbetet”. Övriga delar kommer inom kort att presenteras på vår hemsida.

II. Uppdraget

Arbetsgång

Det är högst troligt att budgetpropositionens intentioner blir lag. Kontakta chefen för den förvaltning som ni har mest samarbete med eller som nämnden prioriterar och visa på budgetpropositionen skrivningar. Föreslå att ni tillsammans för upp frågan i era respektive nämnder och begär ett utredningsuppdrag från fullmäktige eller kommunstyrelsen.

Exempel på uppdrag

Kalmars uppdrag lyder:

"Kultur- och fritidsnämnden får i uppdrag att tillsammans med berörda nämnder/förvaltningar och andra intressenter ta fram ett förslag till en kommunövergripande biblioteksplan. Förslag till ökade insatser ska kunna rymmas inom tilldelade anslagsramar."

Västerviks uppdrag lyder:

Kultur- och fritidsnämnden ges i uppdrag att utarbeta en långsiktig biblioteksplan för kommunen. Planen skall underställas fullmäktige för beslut i budget 2004.

Syftet med en informations- och medieplan (biblioteksplan) är att den skall vara kommunövergripande, dvs. omfatta alla delar av kommunen som berörs av informations- och medieförsörjning. På vems uppdrag planen skall tas fram måste avgöras utifrån lokala förhållanden och prioriteringar. Det är dock viktigt att så många intressenter som möjligt involveras i planarbetet för att förankringen sedan skall bli så bred och djup som möjligt. I vissa kommuner, där en nämnd t ex ansvarar för den samlade biblioteksverksamheten kanske det räcker med att nämnden får ett uppdrag från fullmäktige/kommunstyrelsen. I andra fall är det kanske lämpligt att flera nämnder/förvaltningar gör planen på uppdrag i samarbete. Ett uppdrag från högre politisk instans är ett måste oavsett vem som utför uppdraget.

Exemplet Kalmar

I Kalmar fick Kultur- och fritidsnämnden uppdraget att ta fram en kommunövergripande plan av fullmäktige. Nämnden presidium samlade presidierna för Äldreomsorgen, Gymnasieförbundet, Barn- och utbildningsnämnden och ansvarigt kommunalråd, kommunchef och representanter för kommunens vuxenutbildning till ett möte. Vid mötet beslutades följande:

- att tillsätta en utredningsgrupp bestående av tjänstemän från de olika förvaltningarna
- att tillsätta en referensgrupp bestående av nämndernas presidier
- att arbetet skulle vara slutfört vid utgången av 2004

- att 2005 skulle användas som remissår

Exemplet Mönsterås (se bilaga 1)

Direktiv

I direktiven från fullmäktige bör följande kunna ingå:

- kartläggning av den samlade informations- och medieförsörjningen i kommunen, dess nuvarande inriktning, utformning och finansiering. Samverkan idag mellan olika förvaltningar. Läg dock inte för mycket resurser på denna punkt
- att vision och mål för den framtida verksamheten skall presenteras
- förslag till samordning av resurserna och fastställande för drift- och investeringsansvar
- kartläggning av kommunens framtida behov av informations- och medieförsörjningsresurser
- förslag till långsiktig (5-10 år) ekonomisk plan för investering och drift
- förslagen skall vara kopplade till kommunens övergripande strategi

Att fundera på

Hur skall utredningsgruppen vara sammansatt? En grupp med enbart personal från biblioteket leder troligen inte framåt. Istället för att sätta biblioteket i centrum se det som en, dock viktig, del i den totala kommunala verksamheten,

III. Vilken inriktning skall verksamheten ha?

Politikernas syn

Här kan man arbeta på flera sätt vi skall ge ett par exempel:

- Enkät (se bilaga 2) - Politikerna i ansvarig nämnd, KS-au samt den nämnd ni valt att samarbeta med i första skedet besvarar enkäten, ”Vilken typ av bibliotek”, skriftligt.
- Sammanställ resultatet och skilj ut de två typer som en majoritet har valt.
- Se till att få till stånd möten med politikerförsamlingarna för en diskussion om resultatet. Tidsåtgång 30-60 minuter. Enkäten skall vara sammanställd innan mötena. Vid mötet kan följande frågor också diskuteras:
  - Hur vill ni se bibliotekets (informations- och medieförsörjningen) roll i en kommunala utvecklingen?
  - Hur anser ni att biblioteket kan bidra till den lokala utvecklingen?
  - Om biblioteket skall kunna spela en mer aktiv roll, vilka förändringar måste till?
- Gå igenom politikernas val (enligt enkäten).

Personalens syn

Låt den egna personalen och den personal som ni valt att samarbeta med i första skedet ingå.

- Enkät - Personalen besvarar enkäten ”Viken typ av bibliotek”.

- Personalen besvarar också följande frågor, antingen vid intervjuer eller skriftligt:
  - Hur ser du på bibliotekets framtida roll i kommunen?
  - Vika saker skulle du vilja förändra i biblioteksverksamheten (två saker får anges)?
- Som alternativ till enkäten och frågorna kan fokusgrupper väljas, kontakta Regionbiblioteket för tips.
- Sammanställ resultatet
  - Vilken typ av bibliotek föredrar personalen? Skilj gärna resultatet förvaltningsvis åt.
  - Vika tre förändringar ser personalen som viktigast?
- Personalens förslag till förändringar
  - Vilka kan genomföras på lång sikt 1-2 år
  - Vilka kan genomföras på längre sikt?

IV. Vision, långsiktiga mål

Försök få till stånd tid (3 timmar) på nämndsmöten för diskussion om vision och mål, där även personal deltar. Det går dock att skilja personal och nämndsmöten åt. Innan mötet / mötena skall följande underlagsmaterial utgått till alla:

- *Politikerna och personalen val av bibliotekstyp*
- *Politikernas och personalen svar på övriga frågor*

Efter diskussion om underlagsmaterialet bör man ha kommit fram till

- *Vilken bibliotekstyp vill vi ha?*
- *Vilka förändringar måste till?*

Vision

Visionen skall vara en målbild, ett tillstånd man skall befinna sig i vid en given tidpunkt. För att komma fram till den bibliotekstyp som föredragits hur skall biblioteksverksamheten tex se ut 2010.

Exempel

Om man valt bibliotekstypen ”Livslångt lärande”, skulle visionen kunna lyda: ”2010 har biblioteket en central roll i all utvecklingsplanering”.

Här måste bibliotekschefen och / eller ledningsgruppen förbereda alternativa formuleringar.

Mål

Mål skall vara mätbara, accepterade, realistiska (men ändå utmanande) och tidsatta. Målen beskriver, som visionen ett önskvärt tillstånd. Vilka önskvärda tillstånd måste vi uppnå på vägen mot målet 2010.

Exempel

”Senast 2006 har vi bildat en planeringsgrupp för vuxnas lärande i kommunen, i vilken biblioteket ingår.

Vid möten bör sådana viktiga ”önskvärda tillstånd” diskuteras. Även här krävs förberedelse från ledningens sida.

Ett alternativt sätt att arbeta är följande:

Försök få till stånd en heldag (helst) med personalen (Både den egna personalen och annan berörd nämnds personal) och nämndens/nämndernas politiker. Följande underlagsmaterial har utgått till alla:

- *Politikerna och personalen val av bibliotekstyp*
- *Politikernas och personalen svar på övriga frågor*

Dagen bör resultera i att den finns en stomme till **vision och övergripande mål**.

För att få fram en vision kan följande fråga ställas till deltagarna: *Hur vill vi se vårt bibliotekssystem om 5-10 år?*

Som metod kan Brainstorming användas (se Vertygsboken s.16).

Observera att de svar som lämnas skall beskriva ett framtida önskvärt tillstånd som är utmanande.

Exempel – Vision - ett framtida utmanande önskvärt tillstånd

- 2010 har filialen i Löttorp service till småföretagare
- 2010 fungerar biblioteket i Borgholm som kommunens omvärldsbevakare
- 2012 deltar Vimmerbys bibliotek i kommunens strategiska planering
- 2012 är Nybro bibliotek Årets bibliotek.

När man enats om en vision, använd ”pluttmetoden” (se Verktysboken s. 80), vidtar arbetet med att ta fram mål som leder i riktning mot visionen. Målen är på kortare sikt, kanske 2-5 år, men skall också beskriva ett önskvärt tillstånd. Även här kan brainstorming användas som metod.

Exempel – Mål – ett framtida utmanande önskvärt tillstånd

- 2006 lobbar nämndens / nämndernas ledamöter bland Ks-politikerna för att en utredning, som skall se över möjligheterna av att biblioteket blir hela kommunens omvärldsbevakare, skall tillsättas.
- 2007 är en utredning tillsatt i Borgholms kommun för att utreda förutsättningarna för att göra biblioteket till kommunens omvärldsbevakare.
- 2008 presenteras utredningen som ser positivt på förutsättningarna för att biblioteket ska bli kommunens omvärldsbevakare. 4. 2009 finns medel avsatta för omvärldsbevakning i Ks-budgetförslag.

Och om vi inte kommer så här långt? Om ni inte kommer så långt som beskrivits ovan under dagen/dagarna, avsätt någon timme på nästa ordinarie nämndssammanträde.

Fastställande

Nämnden / nämnderna bör givetvis fastställa Vision och Mål, men eftersom de är en del av den totala biblioteksplanen, och skall vara kommunövergripande bör, de även fastställas av fullmäktige.

V. Fastställande

Vision och mål skall fastställas av fullmäktige.

VI. Årliga handlingsplaner

Skall ge svar på frågorna Vem gör Vad?, När och Hur under året?

Vem

Verksamhetsplanerna utarbetas av personalgruppen på berörd/berörda enhet(er) med utgångspunkt från de politiska målen och de förslag till åtgärder som blivit resultat av enkäter och diskussioner.

Hur

De operativa målen som tas fram skall vara mätbara och varje åtgärd skall ha en ansvarig för genomförande och vara tidsatt. En beskrivning finns i Strategisk medieplanering av Klingberg/Höglund, s. 44-52 och 63-66.

Vilka områden

Inom vilka områden handlings- eller verksamhetsplaner skall tas fram är avhängigt av de politiska målen. Exempel kan vara:

- Barn- och skolverksamheten
- För varje biblioteksenhet
- Bibliotekets roll i undervisningen
- Tillgänglighetsfrågor
- Medier
- Äldreomsorg

Det är viktigt att planerna diskuteras med andra berörda förvaltningar.

2003-10-23 (Nya skrivningar i enlighet med beslut i KS §93/2003)

Strategisk plan för utveckling av biblioteks- och medieresurser i Mönsterås kommun – biblioteksplan.

Den snabba utvecklingen av informations- och kommunikationsteknologi samt utbildningssatsningarna inom bl.a. kommunala och statliga sektorer har medfört en allt större efterfrågan på bibliotekens tjänster. I ett hårdnande ekonomiskt klimat ställer detta allt högre krav på ett samutnyttjande av tillgängliga biblioteksresurser.

Framtidsvision:

I samarbete med Regionbibliotek Kalmar har kommunerna i Kalmar län tagit fram en gemensam vision ” 2010 är Kalmar län Sveriges bästa biblioteksregion. En viktig del i arbetet för att nå visionen är utarbetandet av en förvaltningsövergripande biblioteksplan i varje kommun. Planen skall utarbetas i samverkan mellan de aktörer som lämnar biblioteksservice, eller har behov av bibliotekstjänster. Syftet med biblioteksplanen är att strukturerat och i samverkan ta tillvara de biblioteks - och medieresurser som finns i kommunen, att skapa en beredskap för framtidens krav och stimulera till utveckling.

Eftersom biblioteks- och medieresurserna är av strategiskt viktig betydelse för hela kommunens verksamhet och arbetet skall bedrivas förvaltningsövergripande, är det betydelsefullt att den färdiga planen är politiskt förankrad och antagen av kommunfullmäktige.

I Mönsterås kommun föreslår kulturnämnden följande upplägg av arbetet:

Kommunstyrelsen ger kulturnämnden, barn- och utbildningsnämnden, socialnämnden och kommunkansliet uppdraget att arbeta fram en förvaltningsövergripande [biblioteksplan](#).

Vår kommun och omvärlden

2003 – 2004 görs en beskrivning av kommunen och en omvärldsanalys samt en kartläggning av den samlade biblioteksverksamheten och medieresurserna, i kommunen. Kulturförvaltningen tar huvudansvaret för arbetet med stöd av Regionbiblioteket, men samverkar med barn- och ungdomsförvaltning, socialförvaltning och kommunkansli. Kartläggningen kompletteras med en analys av kommunens framtida behov av informations- och medieresurser. Behoven tas fram bl.a. med hjälp av fokusgrupper, arbetet genomförs med stöd av Regionbiblioteket.

Planens innehåll

- En nulägesbeskrivningen samt en analys av behoven

- En strategi för framtiden med vision, mål och konkreta handlingsplaner
- Förslag till åtgärder för att nå upp till behoven, med beräkningar av kostnader för investering och drift
- Ansvarsfördelning och en plan för samverkan.

Tidsplan

Under 2004 fokuseras arbetet på kulturnämndens och barn- och utbildningsnämndens ansvarsområden. Förvaltningarna ansvarar gemensamt för att arbetet genomförs. Denna del av planen beräknas vara klar att avrapporteras i december 2004.

Våren 2005 fokuseras arbetet på socialnämndens ansvarsområden. Socialförvaltningen och kulturförvaltningen ansvarar gemensamt för att arbetet genomförs. Denna del av planen beräknas vara klar att avrapporteras i juni 2005.

Hösten 2005 fokuseras arbetet på kommunstyrelsens och övriga nämnders behov. Kommunkansliet och kulturförvaltningen ansvarar gemensamt för att arbetet genomförs. Denna del av planen beräknas vara klar att avrapportera i december 2005.

Samordning/projektledning

Kulturnämnden är projektansvarig. Arbetet samordnas av kulturförvaltningen. Till arbetet med planen knyts ett biblioteksråd med verksamhetsansvariga inom de deltagande förvaltningarna. Biblioteksrådet arbetar med strategiskt övergripande frågor. Förslag som diskuteras av rådet återförs till respektive förvaltning och nämnd för beslut. Utvärdering och revidering av planen kommer att bli viktiga frågor för biblioteksrådet efter 2005.

För att arbetet skall lyckas är det väsentligt att det finns en god förankring hos förvaltningarnas personal. Extra resurser för föreläsare, deltagande i workshops och liknande arbete för att skapa en gemensam förståelse och kunskap, bör avsättas. Varje nämnd ansvarar för sina kostnader i samband med projektet.

Projektet skall samordnas med IT-strategin.

Vilken typ av bibliotek vill vi ha?

Bil.2

Du får prioritera högst 2 alternativ som du inbördes graderar med 1= högst prioritet resp. 2 näst högst prioritet.

Samtliga bibliotekstyper nedan är grovt generaliserade och bedriver i varierande omfattning det vi normalt förknippar med bibliotek: Utlåning av fack-, skön- och barnlitteratur, dagstidningar och tidskrifter, talböcker, Internetuppkopplingar, barnverksamhet och uppsökande verksamhet. I de olika bibliotekstyperna nedan är det dock en sida som betonas.

Medborgarkontor med samhällsinformation

Biblioteket är i första hand kommunens centrum för samhällsinformation till kommuninvånarna; kommunal information, information från Försäkringskassa, delvis vara digitaliserad. Om bibliotekets personal inte kan besvara besökarnas frågor ska de slussa besökaren vidare till rätt instans. På biblioteket kan man boka tennistid, kontrollera om det finns plats ledig inom barnomsorgen, hämta blankett för sin bygglovsansökan. Här finns alla blanketter som besökarna kan tänkas efterfråga.

Livslångt lärande

Biblioteket är till för studerande i alla åldrar och en stor del av den litteratur (svartskrift / digital) som köps in är relaterad till studier. Bibliotekets personal bedriver utbildningar för studerande i informationssökning och i biblioteket finns en rad tekniska hjälpmedel som brännare, CD-spelare, kopiatorer och givetvis ett relativt stort antal datorer med Internetuppkopplingar. Gott om arbetsplatser både för grupp- och enskilda studier.

” Vanligt” bibliotek”

Utlåning av litteratur, både fack- och skön har en dominerande ställning. Samlingarna består av böcker som ger en läsupplevelse och kunskap. De som besöker bibliotek är ofta ute efter en god bok. Givetvis finns här en aktiv verksamhet för barn (klassbesök, sagostunder m.m.), Boken kommer och talboksutlåning för funktionshindrade och äldre.

Kulturcentrum

I detta alternativ är biblioteket en central plats i kommunen för författarbesök, barnteater, musikprogram och utställningar. Böckerna finns naturligtvis fortfarande med i bilden, liksom vissa elektroniska resurser..

Elektroniskt bibliotek/Hybridbibliotek

Nu när en stor del av bibliotekets material (böcker, information) ligger på webben är det tillgängligt dygnet runt från den egna Internetuppkopplade Pc:n. Efter önskemål levererar biblioteket skräddarsydd (målgruppsanpassad) information till företag och enskilda ..Eftersom biblioteket både är elektroniskt, men också fysiskt (information och medier kan också fås via besök) kallas det hybridbibliotek.

Strategisk plan för utveckling av biblioteks- och medieresurser i Mönsterås kommun – biblioteksplan.

Handlingsplan

2003 – 2004

Under december 2003 besiktigas samtliga biblioteksenheter i kommunen som utgångspunkt för att beskriva respektive enhets status med utgångspunkt i: bibliotekets läge, lokalyta, handikappanpassning, integrerat/folkbibliotek, öppettider, personal, besökare, IT-situation, mediebestånd, bibliotekets kondition.

I början av 2004, så snart statistiken för 2003 är klar, görs en beskrivning av verksamheten med utgångspunkt bl.a. i personal, media, kostnad per invånare, bestånd per invånare, cirkulationstal, utlån per öppettimme.

I början av 2004, så snart statistiken för 2003 är klar, görs en beskrivning av bibliotekets marknad med utgångspunkt i antal boende, antal skolelever, institutioner och antal boende, befolkningsprognos 3, 5 och 10 år, företag och antal sysselsatta, offentlig verksamhet och antal sysselsatta, studerande utanför orten.

Under 2004 avsätter kulturförvaltningen projektmedel för biblioteksprojektet. Dessa medel skall bl.a. användas för föreläsningar för kulturförvaltningens- och skolans personal t.ex. i form av studiedagar för lärare. Studiedagarna arrangeras av kulturförvaltningen och barn- och utbildningsförvaltningen gemensamt. Avsikten är att ge nya insikter om hur biblioteksverksamhet för skolverksamhet kan fungera, genom exempel från andra kommuner.

Under 2004 bjuds Regionbibliotekarien in till Barn- och utbildningsnämnden för att informera om den regionala strategin och visionen.

Barn- och utbildningsnämndens arbetsutskott och kulturnämnden utgör referensgrupper för arbetet under år 2004.

Utredningen samordnas av kulturförvaltningen, men en "utredningsgrupp" med personer från skola respektive bibliotek, ett forum för att diskutera olika frågor som dyker upp under arbetets gång, bildas.

Under 2004 genomförs Fokusgrupper med bibliotekets personal, kulturnämnden, ett antal lärare, skolledning och utbildningsnämnd. Fokusgrupperna genomförs i samarbete med Regionbibliotekets personal. Syftet är dels att komplettera bilden av nuläget, men framförallt att identifiera betydelsefulla områden inom verksamheten och områden där ett förändringsarbete behöver genomföras.

Med resultatet av besiktningen, statistiken och fokusgrupperna som grund, tas de första delarna i ett förslag till handlingsplan för att utveckla biblioteksverksamheten fram. Här lämnas framförallt förslag till utveckling av de delar som berör barn- och utbildningsförvaltningen och kulturförvaltningen. Den lokalutredning för förvaltningarna som pågår, skall också beaktas.

2005

Under 2005 avsätter kulturförvaltningen projektmedel för biblioteksprojektet. Dessa medel skall bl.a. användas för föreläsningar/utbildning för personal inom socialförvaltningen och övriga förvaltningar. Föreläsningarna/utbildningarna planeras och arrangeras av förvaltningarna gemensamt. Avsikten är att ge nya insikter om hur biblioteksverksamhet kan fungera, genom exempel från andra kommuner.

Våren 2005 skrivs en nulägesbeskrivning av hur bibliotekets verksamhet inom socialförvaltningens områden ser ut. Regionbibliotekarien bjuds in till socialnämnden för att informera om den regionala strategin och visionen.

Socialnämndens arbetsutskott och kulturnämnden utgör referensgrupper för arbetet under våren år 2005. Under hösten 2005 förankras planen i kommunstyrelsens arbetsutskott.

Utredningen samordnas av kulturförvaltningen, men en "utredningsgrupp" med personer från socialförvaltning, övriga förvaltningar och bibliotek, ett forum för att diskutera olika frågor som dyker upp under arbetets gång, bildas.

Under 2005 genomförs Fokusgrupper för grupper av personal och politiker inom socialförvaltningen och övriga förvaltningar. Fokusgrupperna genomförs i samarbete med Regionbibliotekets personal. Syftet är dels att komplettera bilden av nuläget, men framförallt att identifiera betydelsefulla områden inom verksamheten och områden där ett förändringsarbete behöver genomföras.

Med nulägesbeskrivning, statistik och fokusgrupper som grund, tas vision, mål och det fullständiga förslaget till handlingsplan för att utveckla biblioteksverksamheten fram. Förslaget skall innehålla en tidsplan med förslag till åtgärder, ansvarsfördelning, plan för samverkan och uppgifter om beräknade kostnader, investering och drift, för åtgärderna.